

„Iubitoarea de oameni stăpânire”: Logofeția Pricinilor Bisericești și cazul unui copil orfan de la 1832

Livadă, Ligia

Veröffentlichungsversion / Published Version

Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Livadă, L. (2001). „Iubitoarea de oameni stăpânire”: Logofeția Pricinilor Bisericești și cazul unui copil orfan de la 1832. *Annals of the University of Bucharest / Political science series*, 3, 3-8. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-381117>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY-NC-ND Lizenz (Namensnennung-Nicht-kommerziell-Keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY-NC-ND Licence (Attribution-Non Commercial-NoDerivatives). For more information see:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

« IUBITOAREA DE OAMENI STĂPÂNIRE ».
LOGOFETIA PRICINILOR BISERICEȘTI
ȘI CAZUL UNUI COPIL ORFAN LA 1832

LIGIA LIVADĂ

La 10 decembrie 1831, logofătul pricinilor bisericești prezenta Obicinuitei Obștești Adunări a Țării Românești *Proiectul Regulamentului pentru Institutul sârmanilor copii, pentru Institutul cerșetorilor, pentru Casele ajutoarelor ce se împărțesc pe la săraci pe la zile de sărbători mari și la biserici și schituri întrebuințate*¹. În urma dezbaterilor care au introdus unele modificări în textul inițial, acesta este adoptat de Adunare și capătă putere de lege la 30 decembrie 1831². Inițial, conform *Regulamentului Organic al Valahiei*, spitalele, școlile publice și *casele făcătoare de bine și de folos obștesc* cădeau în sarcina Ministrului Trebilor din Lăuntru, în calitate sa de *mădular al Comitetului General*³; aceste atribuții s-au luat Ministrului Trebilor din Lăuntru prin legea din 1831 asupra Îndatoririlor Logofeții Trebilor Bisericești⁴. Regulamentul din decembrie 1831 prevedea înființarea unei Direcții *pentru otcârmuirea Caselor publice*, al cărei director era dator „să privegheze pentru buna lor căutare și îndestularea cuviincioasă fără de a fi însă volnic să facă vreo schimbare sau vreo cheltueală extraordinară până nu va raportui mai întâiu Marelui Logofăt al Biserișilor”⁵. Prin urmare, la 21 ianuarie 1832, logofătul pricinilor bisericești îl înștiințează pe dumnealui stolnicul Eftimie că „după organicescul regulament s-au alcătuit o direcsie <...> la care direcsie ești dumneata ales și orânduie director <...>”⁶. Câteva luni mai târziu, sfatul administrativ hotărăște „a să orânduie câte o eforie pentru spitaturi și casele

¹ *Analele parlamentare ale României. Obicinuita Obștească Adunare a Țării Românești, 1831-1832*, II, București, Imprimeria Statului, 1892, pp. 255-264.

² *Ibidem*, p. 68.

³ *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, ed. Paul Negulescu și George Alexianu, București, 1944, p. 69.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Analele parlamentare ale României*, II, p. 256.

⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale – București (în continuare A.N.I.C. – B.), inventar 2347, fond „Eforia caselor făcătoare de bine”, dosar 1/1832, f. 1.

făcătoare de bine, asemănată cu eforia ce să află acum întocmită pentru școalele naționale”⁷; la 23 aprilie, se definitivează alcătuirea Eforiei caselor făcătoare de bine prin numirea tuturor celor trei efori, care este pusă sub îngrijirea logofătului pricinilor bisericești „potrivit cu duhul regulamentului întocmit pentru noule atribuții” ale acestuia, iar sfatul administrativ promite din nou că „se va îndeletnici fără zăbavă întru punerea în lucrare” a noilor așezări⁸. În iunie 1832, Eforia scria Marii Logofeții a Pricinilor Bisericești, cerând să i se lămurească limitele autonomiei de care dispune și atribuțiile specifice care-i revin conform regulamentului⁹. Răspunsul, sprijinit pe hotărârea sfatului administrativ extraordinar și a împuternicitului president < Kisseleff, n.n. >, este elocvent: „nu zice a fi slobode eforiile să lucreze de sine-și fără dă știrea aceștii logofeții, ci mai vârtos arată că îngrijirea asupra tuturilor așăzământurilor caselor făcătoare de bine și folos obștescu fiind asupra logofătului pricinilor bisericești care le este mijlocitor și organ trebuințelor acestor așăzământuri către Domnul și că acest eforii vor lucra potrivit cu duhul regulamentului întocmai pentru noule atribuții ale logofătului pricinilor bisericești. Din care îndăstulă înțelegere să dă și de prisos este a mai cere cinstita eforie altă slobozenie mărginită și dezlegare, decât numai a priveghea ca să păzească întocmai duhul regulamentului pentru noule atribuții ale aceștii logofeții și de a nu se urma vreun catahrisis, cunoscând că fără de știrea logofeții aceștia nu să poate slobozii nici bani a să da din case după art. 78 al regulamentului, iar lucrările celelalte toate câte privescu spre folosul și îmbunătățirea caselor făcătoare de bine, cinstita eforie este slobodă a le urma cu toată silința, dându-le însă și în cunoștința aceștii logofeții spre a-și avea pă deplin cuviincioasa știință precum să cere”¹⁰.

Efervescența birocratică evidentă, care se constituie într-o activitate cel puțin cantitativ foarte semnificativă a noii eforii, mărturisește dificultăți importante de funcționare practică, legate în primul rând de finanțarea defectuasă de la bugetul statului și de lipsa autonomiei de decizie financiară. În aceste condiții, asumarea *copiilor sârmani* („copiii aceia care se adună după la biserici, după la porțile caselor și pe drumuri din mila creștinilor sau aceia ce se vor dovedi că au rămas fără părinți în desăvârșită sărăcie”¹¹) este una dintre activitățile cele mai eficiente ale eforiei. Ea presupunea preluarea copiilor, botezul lor (în cazul sugarilor abandonati fără nici o informație despre numele lor de botez), plasarea la doici, supravegherea sănătății doicilor și a copiilor și vaccinarea antivariolică a acestora din urmă. Doicile primeau lunar leafă și de

⁷ *Ibidem*, f. 7.

⁸ *Ibidem*, f. 8.

⁹ *Ibidem*, f. 16.

¹⁰ *Ibidem*, f. 17.

¹¹ *Analele parlamentare ale României*, II, p. 257.

două ori pe an (vara și iarna) un rând sau două de schimburi (scutece, plăpumi, haine sau încălțăminte după caz) pentru fiecare copil.

Dincolo de aspectele instituționale, documentele eforiei, legate de asistarea copiilor orfani sau abandonati, trimit la situații individuale și aspecte de viață cotidiană cu atât mai interesante cu cât se referă cu precădere la acele segmente sociale care se lasă cu greu surprinse de documentul istoric. Am ales astfel să prezentăm cazul unei femei care își caută, își găsește și cere să i se dea înapoi copilul, ajuns în împrejurări pe cât de speciale, pe atât de dramatice, sub tutela Eforiei caselor făcătoare de bine.

În toamna anului 1832, Despa, soție și fiică de negustori, cere Dvorniciei din Lăuntru, forul tutelar inițial al caselor făcătoare de bine, să dispună efectuarea diligențelor necesare pentru a-și putea recăpăta copilul, aflat la doică pe seama Eforiei caselor făcătoare de bine. Cu un an înainte, soțul îi murise de holeră, iar tânăra văduvă, însărcinată fiind, se îmbolnăvește la rândul său de lingoare și naște înainte de vreme. Boala îi secase sânul, iar moașa care ajutase la nașterea copilului îl ține în viață *cu țată de pe la muieri*. Dar în mahala se răspândește vestea despre boala mamei copilului, iar femeile se tem să-l mai pună la sân și nu-l mai primesc la supt nici măcar cu plată. Ca să salveze copilul, moașa îl expune pe străzi și pe la biserici îndepărtate, unde capătă lapte de pomană de la femei care nu cunosc povestea maicii sale. Între timp, boala Despei se agravează. Moașa o trimite pe tânăra femeie la mama sa, în județul Prahova, dar fiind iarnă, păstrează copilul și, o vreme, reușește chiar să-l crească. În cele din urmă, îl dă *a se hrăni milă de la cutia milosteniei* (vechea denumire a instituției fanariote de binefacere, înlocuită de noua eforie). Mama lui însă își revine, se reface apoi *pe la băi depărtate*, se recăsătorește chiar și la îndemnul și pe cheltuiala soțului de-al doilea, vine la București să-și regăsească și să-și ia acasă copilul. Eforia caselor făcătoare de bine îi refuză concursul pe motiv că sunt mulți copii cu același nume cu al copilului reclamantei, explicație oarecum ciudată dacă ținem cont de faptul că formalitățile de preluare ale unui copil presupuneau consemnarea numelui celui care îl aducea și a circumstanțelor în care acesta l-a găsit. Mai mult decât atât, moașa care o ajutase pe Despa apelase în toate demersurile ei la Comisia Vopselei în care locuiau, iar aceasta era cea care alcătuia primele formalități pentru trimiterea copilului la Eforia caselor făcătoare de bine. Femeia nu renunță și-și găsește singură copilul la una din doicile plătite de eforie. Eforia, în conformitate cu instrucțiunile Logofeției Pricinilor Bisericești, acceptă să înapoieze copilul, dar numai după ce mama va fi achitat suma de 200 de lei cheltuită de stăpânire pentru creșterea acestuia (18 lei/lună leafa doicii ; 40 lei schimburile cu care era înzestrat fiecare copil dat la doică). Despa încearcă un nou demers la Dvornicia din Lăuntru pentru a fi scutită de plata acestor bani, dar cum aceasta îl redirecționează spre Logofeția Pricinilor Bisericești, el pare sortit eșecului. Hotărârea Eforiei caselor făcătoare de bine are aerul unei decizii definitive. Ea

este ultima piesă a dosarului la care ne-am referit și din care reproducem în continuare câteva fragmente.

Cinstitei mari Dvornicii din Lăutru Prințipatului Valahii¹²
Prea plecată jalbă

Cu prea plecată jalbă arăt cinstitei mari dvornicii că în vara trecută perindu-mi soțul de năpraznica boală a holerii am rămas văduvă întru desăvârșită sărăcie și împovărată, având pânțele, iar în postul Crăciunului din păcatele mele întâmplându-se a mă îmbolnăvi și eu, mi s-au urmat și nașterea. Din care pricină mai cu asupră întărându-se boala am catandisit a-mi ieși din simțirile mele, făr' de a știi că sunt în lume, perindu-mi și țâțele, iar copilul botezându-se de preoții bisericii ot mahalaua Popii Soare, nașa fiindu-i dumneaei Ioana, moașa comisiei care l-au și hrănit cu țâță de pe la muieri în câtăva vreme. Ajunsesse copilul a muri de foame din pricină că nu mai voia femeile a-l pune la pieptul lor, zicând că sunt bolnavă de dropică. Și văzând dumneaei că copilul se sfârșește de foame, adeseori îl pune pe la ulițe și pe la biserici, pentru ca să se hrănească cu țâță de către femeile ce nu cunoștea, fiindcă nici cu plată nu primea nimenea ca să-l hrănească. Și făcând arătare dumnealui stolnicului Bănică comisar al vâpselii negre, au trimis de m-au rădicat și m-au dus la comisie și pentru mai multa dumnealor încredințare, storcându-mi țâțele, le-au aflat uscate cu totul și pe mine m-au trimis iarăși înapoi, din care mai rău bolnăvindu-mă am ajuns la cap<ăt> al vieții. Văzându-mi moașa halul, temându-se ca să nu mor, au trimis căruța cu chirie și m-au trimis la mumă-mea la Filipeștii de Târg din sud Prahova, iar copilul l-au poprit aici, temându-se ca să nu moară pe drum, vreme de iarnă fiind, cu care multă vreme necăjindu-se a-l crește, în cea de pe urmă, cu știrea comisiei, l-au dat la cutie spre creștere, fără știrea mea. Deci după ce m-am deșteptat din boală, văzându-mă în casa mumei mele am întrebat ca să aflu chipul în care am catandisit în casa ei ; și cercetând și pentru copil unde se află și mi-au spus că m-au dus cu căruța cu chirie numai pe mine singură, iar copilul nu l-au văzut, nici n-au știut să cerceteze. Și multă vreme căutându-mă de boală pe la băi, au dat Dumnezeu de m-am îndreptat și găsindu-mă norocirea m-am și căsătorit, arătând soțului meu că am și copil mic, lăsat la moașă aici în București. Și trimețându-mă acum, ca să-mi iau copilul, am venit cu cheltuială la mai sus numita moașă și mi-au arătat că l-au dat la cutie spre creștere. Și cercetând la cutie n-am putu să aflu, zicându-mi-se că sunt mulți copii cu numele Panait, după numele copilului meu. Acum sunt zece zile de când umblu prin toată politia cercetând și ieri la 27 ale următoarei abia l-am găsit în mahalaua Dealul Spirii, la o femeie ce-l crește cu plată de la cutie.

Și de vreme ce iubitoarea de oameni stăpânire au revărsat milă asupră-mi la ziua necazului meu și n-au lăsat să piară crudul suflet al fiului meu, ci cu părintești brațe primindu-l cu milostivire, au îngrijit pentru creșterea și paza vieții sale (nesfârșită laudă și neștearsă pomenire să fie numele cele făcătoare de bine), iar roaba cinstitei mari dvornicii cu plângere mă rog să reverse milă asupră-mi și să fie cinstită poruncă unde se va cuveni ca să mi se sloboază copilul, dându-mi-se întru a mea îngrijire și mare pomană va fi cinstitei mari dvornicii cu mine.

Cinstitei mari dvornicii
Despa fiica răposatului Iamandi mătăsar soția lui Adam băcan
cel de-al doilea bărbat ot Filipești de Târg sud Prahova

(întocmit după original)

¹² A.N.I.C. – B., inventar 2347, fond „Eforia caselor făcătoare de bine”, dosar 56/1832, ff. 1-2.

Această copie este înaintată de Logofeția Pricinilor Bisericești (care o primise la rândul ei de la Dvornicia din Lăuntru, căreia îi fusese adresată), Eforiei caselor făcătoare de bine, la 30 septembrie 1832, împreună cu rezoluția marelui logofăt al pricinilor bisericești Alexandru Scarlat Ghica, prin care se hotărăște ca, în cazul în care copilul este într-adevăr al reclamantei, Direcția caselor făcătoare de bine să i-l dea, încasând în același timp banii care se cheltuiseră cu creșterea acestuia până la data respectivă.

La 3 octombrie 1832,¹³ Despa trimite o nouă jalbă, care reia documentul anterior, arătând cum, după ce s-a înzdrăvenit și s-a și recăsătorit, cu cheltuiala soțului de-al doilea și-a aflat singură copilul, fără ajutor de la eforie, la o doică în dealul Spirii și, cerându-l, a fost refuzată de boierii efori ai cutiei de milostenie:

Cinstitei mari Dvornicii din Lăuntru Prințipatului Valahii,

Prea plecată jalbă,

<...> Și prin jalbă făcând arătare cinstitei mari dvornicii m-am rugat cu plângere a mi se slobozi copilul. Cu care jalbă rânduită fiind la cinstita mare logofeție a pricinilor bisericești, după cercetarea ce s-au făcut, dovedindu-se într-adevăr că este copilul meu, m-au osândit a răspunde lei 200 pentru cheltuiala copilului și să mi-l primesc.

Dar fiindcă eu mă aflu fâmeie săracă și putere nu am ca să-mi dezrobesc copilașul de supt jugul aceștii datorii, cu fierbinți lacrimi și cu genunche plecat rog milostivirea cinstitei mari dvornicii să reverse milă asupra-mi și asupra cruzimii acestui copil mic sărac. Și de vreme ce atât au răsărit lumina milostivirii în pământul aceștii patrii, care ca niște fulgere strălucitoare au străbătut până la marginea lumii vestirea faptelor cele bune ale bărbaților celor îmbunătățate, ale căror nume în vremi se vor afla scrise în epigrama veacurilor (ca al lui Anacreon), să binevoiască a i se hărăzi acești bani, nefiind vreo socotită mare. Și săvârșind această milă cu dânsul, va fi aceasta socotită în numărul celor multe bunătăți ce se fac de către slăviții patrioți cu nenumărați săraci asemenea acestui copil. Iar roaba acestei mari dvornicii în toată rămășița vieții mele dimpreună cu fiul meu nu voi înceta rugând pre prea Înalta Dumnezeire pentru îndelungați fericiți ani ai bunilor patrii otcărnuitori ai țării.

În aceeași zi, Dvornicia din Lăuntru trimite și această nouă jalbă Eforiei caselor făcătoare de bine, „spre băgare de seamă și a chibzui cele de cuviință spre îndestularea jăluitoarei potrivit cu cuprinderea organicescului regulament și cererea numitei”¹⁴.

Eforia cere, la rândul ei, informații comisiilor vopselelor verde (unde locuia doica Ioana lui Trandafir cizmaru' ot Spirea, în îngrijirea căreia se afla copilul la data anchetei) și neagră (unde locuiau toți martorii citați de Despa, inclusiv Ioana moașa care l-au moșit și l-au botezat și Ioan duhovnicul care l-au botezat)¹⁵.

¹³ *Ibidem*, f. 3.

¹⁴ *Ibidem*, f. 4.

¹⁵ *Ibidem*, ff. 5-7.

Pe baza mărturiilor venite de la Comisiile Vopselelor și care confirmă că Panait este fiul Despei, Direcția caselor făcătoare de bine hotărăște, la 10 octombrie 1832, „după duhul poruncii cinstitei mari logofeții, <ca> după ce se vor răspunde banii, să se dea” copilul în îngrijirea mamei lui adevărate¹⁶.

¹⁶ *Ibidem*, f. 6.